

ארגנטינה: קתוליות ואנטישמיות

הפולמוס סביב הסופר האנטישמי הוגו ואסט בעתונות הקתולית והיהודית בארץ זו

גרסיאלה בן זרור

של ד"ר רמון קסטייו (Ramón Castillo) השמרני כנשיא הרפובליקה הארגנטינאית, מונה מרטינס סוביריה "כממונה פדרלי מטעם" בפרובינציה של קטמרקה.

אולם את תפקידו הרם ביותר בשירות הציבורי קיבל דווקא לאחר ההפיכה הצבאית ביוני 1943 כאשר מונה על ידי הגנרל פדרו פבלו רמירס (Ramírez) באוקטובר 1943 כשר החינוך והמשפטים בממשלה הצבאית הלאומנית, בעלת הצביון הקתולי-ימני. הישגו המרשים מבחינת דעת הקהל הקתולי במדינה היה הצו הממשלתי שהפך את לימודי הדת הנוצרית למקצוע חובה בבתי הספר הממשלתיים מ-31 בדצמבר 1943. זאת, במקביל לצו נוסף שהוצא באותו יום האוסר את המשך קיומן של המפלגות הפוליטיות. בפברואר 1944, עם ניתוק הקשרים הדיפלומטיים בין ארגנטינה לבין מעצמות ה"ציר" בלחץ ארצות הברית, התפטר מרטינס סוביריה מתפקידו. בניגוד לקתולים רבים, הוא לא הצטרף לשלטונו של הגנרל חואן ד. פרון (Juan D. Perón) בשנת 1946, אולם שמר על תפקידו כמנהל הספרייה הלאומית, שזה תפקיד ציבורי ופוליטי, עד שנת 1954.

הרומן "קהל - זהב"

כאמור, בכינוי הספרותי הוגו ואסט יצר מרטינס סוביריה יצירה ספרותית ענפה בכל הסגנונות: רומנים, סיפורים קצרים, מחזות, ביוגרפיות, נאומים, הגות קתולית ויצירות בעלות אופי היסטורי. הוא הוציא לאור בעצמו את יצירותיו והקים לשם כך הוצאה לאור בשם טאו (Thau Editores). יצירותיו העיקריות היו ספרי הרפתקאות ורומנים ריאליסטיים. על חלקן קיבל פרסים יוקרתיים. בין היצירות המפורסמות יותר ניתן להצביע על "פרה האפרסק", בשנת 1911, ו"צייד העורבים" בשנת 1916 שזכה בפרס ראשון בתחום הרומנים. ספרו "העמק השחור" זכה בשנת 1923 בפרס ספרותי ובמדליית זהב מטעם האקדמיה המלכותית בספרד וספר נוסף שלו, "מדבר האבן", שיצא לאור בשנת 1926, זכה בפרס הלאומי לספרות מטעם ממשלת ארגנטינה.

בשנת 1935 פירסם הוגו ואסט ספר בשני חלקים בשם "קהל - זהב" (Kahal - Oro) בסגנון מטפורי תור והדגיש בו המחבר את כל המוטיבים של הסטריאוטיפ היהודי השלילי כפי שהופץ על ידי נושאי

ארגנטינה של שנות ה-30 היתה מדינה בעלת משטר שמרני ודמוקרטיה למראית עין, שבה היה לכנסייה הקתולית מקום הולך ומשפיע על מקבלי ההחלטות ועל העם הארגנטינאי גם יחד. האנטישמיות המסורתית והמודרנית תפשה תאוצה, לא רק מפאת התגברות והתפשטות האידאולוגיה הנאצית גם אם היה לתופעת הנאציזם כדי להשפיע. מתברר שהאנטישמיות שפשתה בחברה הארגנטינית ינקה הרבה יותר ממקורות בעלי אופי דתי קתולי ומתפישות של האנטישמיות המודרנית האירופית שהלכו והצטברו רובד על גבי רובד. הרעיונות הגזעניים - למרות שלא תאמו את התפישות הקתוליות - נתנו במקרים מסוימים חיזוק נוסף לטיעוניהם של בעלי הדעות האנטישמיות. כזה היה המקרה של הסופר הוגו ואסט. העתונות והלק מן האינטלקטואלים היהודים יצאו למתקפה נגד ספריו האנטישמיים, אך לא זו בלבד שלא הצליחו, אלא אף גרמו למתקפה רבתי נגדם בעתונות הקתולית ול"הוכחה" ש"הפרוטוקולים של זקני ציון" תקפים לגבי ארגנטינה.

הוגו ואסט: פעילותו הפוליטית והכנסייתית

גוסטבו מרטינס סוביריה (Gustavo Martínez Zuviría), הידוע בכינוי הספרותי הוגו ואסט (Hugo Wasó), התבלט בשנות ה-30 וה-40 כאחד האישים הדומיננטיים בעיצוב האנטישמיות המודרנית הקנאית בארגנטינה. הוא היה בן למשפחה קתולית מיוחסת מן העיר קורדובה, אחת הערים החשובות במרכז ארגנטינה. יתר על כן, מעמדו הרם במסגרות הכנסייה ניכר מן העובדה שכבר בהיותו בן 25 נסע לרומא והתקבל על ידי האפיפיור דאו פיוס ה-10, כאות הוקרה על היותו סופר ופעיל קתולי לוחמני ידוע.

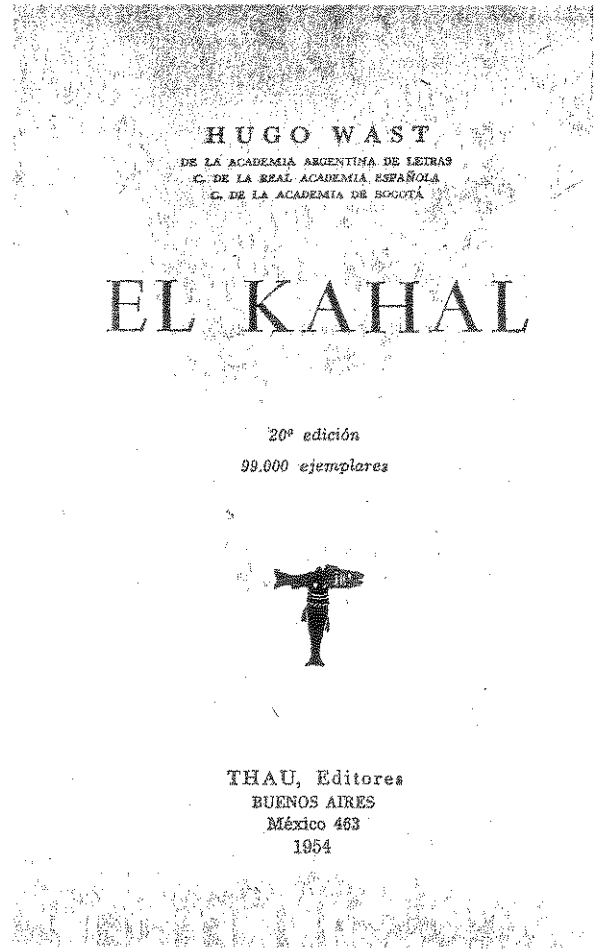
בין תפקידיו הבולטים היה מנהל הספרייה הלאומית בבואנוס איירס משנת 1931, בתקופה שבה פנה יותר לעשייה תרבותית ומילא תפקיד ציבורי רם. כן מילא תפקידים ציבוריים ובעת ובעונה אחת גם תפקידים רמים במנגנון הכנסייה. הוא היה איש מנגנון מובהק של הכנסייה הארגנטינאית וכונה "כומר ללא גלימה". לקראת הקונגרס האינקוויזיטורי הבינלאומי ה-32, שהתכנס בבואנוס איירס באוקטובר 1934, מונה על ידי הכנסייה לתפקיד "ראש ועדת העתונות והפרסום". כן כיהן ב-1937 כנשיא הוועדה הלאומית לתרבות. בראשית שנות ה-40, כהמשך לפעילותו הרבוגנית פנה פעם נוספת לתפקידים פוליטיים. בעת כהונתו

- ערכו העיקרי היה במסרים האידאולוגיים שהתלוו אליו. מרטינס סוביריה כתב את הספר האנטישמי הזה תוך התבססות על ספרים אנטישמיים אחרים שדאג לשאול ממכריו הקתולים. עדות מובהקת לכך מהווה מכתב שכתב לפעיל הקתולי חוויאר אוצ'ואה (Javier Ochoa) בנסיבות אחרות, בהן הזכיר את שיתוף הפעולה עמו בקשר לשאילת הספרים שהיו נחוצים לו בעת כתיבת "קהל - זהב", אוצ'ואה היה עתונאי קתולי שכתב בביטאון הקתולי אל פואבלו (El Pueblo). וידיד אישי של עורך העתון דאו, הפעיל הקתולי האנטישמי הידוע אנריקה אוסס (Enrique Osés).²

דומה, שהאנטישמיות המודרנית נקלטה היטב בחוגים הקתולים האינטלקטואליים והעתונאיים, אשר סייעו אלה לאלה, לצורך ביטוס של ספרות אנטישמית מקומית. עבור מרטינס סוביריה הצלחת מכירתו של הרומן שלו הוכיחה שהאווירה בארגנטינה משנת 1935 ואילך היתה נוחה לקבלה אזהרת ולתפוצה של ספרות אנטישמית. בחירת הנושא השתלמה הן מבחינתו כסופר החותר לתפוצה גדולה והן מבחינה כלכלית. כתיבה אנטישמית הפכה לעסק טוב, כפי שכתב ידיד קתולי אחר, הכומר ליאונרדו קסטלני.³

"קהל - זהב" הוא רומן המתאר את סיפורם של אב יהודי ובתו המשתייכים ל"קהל" היהודי, דהיינו, "הקהל" במובן של הממסד היהודי. הכוונה, למספר יהודים מכובדים ועשירים השולטים על העדה היהודית כולה ומכתיבים את אורחות חייה. ה"קהל" מתכנן לשלוט על העולם הנוצרי כולו. תהליך זה הולך ונשלם (שליטה על המוסר, הכלכלה, אמצעי התקשורת, התרבות והפוליטיקה) והיהודים מבקשים לסכל ניסיון מוצלח של נוצרי בשם יוליוס רם לייצר זהב במעבדה ובכך לחסל את התלות העולמית ברזרבות הזהב הנמצאות, לדעתו, בידיים יהודיות. בסיומו של הרומן הבת מתנצרת ובזאת היא מודה הן באמת הנוצרית, בהתאם לתפישה הקתולית, והן בקיומה של השחיתות היהודית, שממנה הצליחה להימלט. לצורך כתיבת הרומן "הפרוטוקולים של זקני ציון" היוו מקור השראה ראשי לכתיבת הספר, הן בתחום הקונצפטואלי והן במישור הדימויים המילוליים.

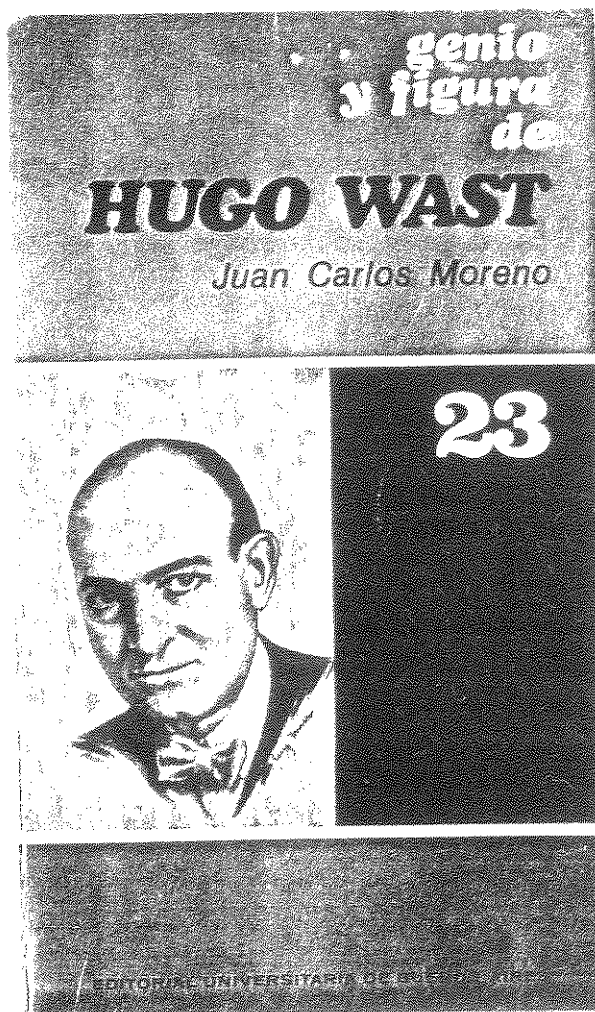
כסופר שקיבל חינוך קתולי, הותיר הוגו ואסט את ההתנצרות כדרך של מוצא מכובד לדמויות היהודיות בספרו. אולם, מלבד מודעות דוקטרינרית קתולית מקובלת זו, אליה נצמד לסיום הספר, לא נמצא בו אלא סטריאוטיפים אנטישמיים מודרניים על גבול הפלגיאט הלקוח מן "הפרוטוקולים". זאת, בשילוב תוספות הגובלות במושגים אנטישמיים הלקוחים מן האנטישמיות הגזענית שהתקבלה בחוגים קתולים אחדים נוסח האב אלברטו מולס טראן (Alberto Molas), ואחר כך גם אצל אנריקה אוסס, עורך העתון קריסול (Crisol). בבואו לתאר את היהדות כמקור להרס הציוויליזציה הנוצרית, המשתמשת בליברליזם כמכשיר לטובת הרטוריקה הגזענית, השתמש הוגו ואסט במושגים גזעניים: "סופרינו זיהמו את דמו של העולם הנוצרי בהזרקים לתוכו את רעל הליברליזם". זהו פלגיאט מן "הפרוטוקולים" הטוענים כי "כשאנו מהדירים לתוך האורגניזם של המדינה את רעל הליברליזם, כל המרקם הפוליטי משתנה. כולם חלו במחלה ממארת, ולא נותר לנו אלא להמתין עד לסוף הגסיסה."⁴ מסתבר אם כן, שהוגו ואסט עשה פלגיאט של "הפרוטוקולים" לא רק בתוכן אלא גם באופן מילולי. אולם בכך לא היה די. תפישת

אף בשנות ה-50 היתה ל"קהל" הצלחה גדולה. זוהי המהדורה ה-20, בחיפף של 99,000 עותקים

דגל האנטישמיות הפוליטית המודרנית תוך הסתמכות על "הפרוטוקולים של זקני ציון". את הפופולריות, שספרים אלה זכו לה, ניתן להעריך על פי תפוצתם. עד שנת 1955 זכה "קהל" ל-22 מהדורות ו"זהב" ל-21 מהדורות. הספרים אף תורגמו לשפות שונות. עבור מרטינס סוביריה זה היה שיא חדש, שלא זכה לו מאז ספריו הראשונים שנכתבו ב-1911 וב-1916.

יתר על כן, במשך עשר השנים שקדמו להופעת "קהל - זהב", לא זכה אף לא אחד מספריו לפרסום כה רב, לאחר "מדבר האבן" שפורסם בשנת 1925. מעמדו הספרותי שהתבסס, העלה אותו על גל הצלחה מחודש. בשנות ה-30 היתה הקרקע בשלה לקליטת רעיונות בדבר ההשתלטות היהודית על העולם בכלל, ועל ארגנטינה בפרט, רעיונות שנשמעו מפי סופרים ארגנטינאים ידועי שם, כשרומן ריאליסטי אקטואלי, העניק להם תוקף חברתי מקומי יותר מאשר תוקף אסתטי ספרותי. גם אלה שהשתייכו לחוגים הקתולים, ואשר קיבלו את הספר בהתלהבות, לא ראו את ערכו של הספר דווקא בצד הספרותי. מבחינתם

דיוקנו של הוגו ואסט על ביוגרפיה שלו, פרי עטו של חואן קרלוס מורנו

ומאפשרת את התנערות המצפון הקולקטיבי מכבליו המוסריים הקתוליים. ההגנה העצמית נתפשת כהכרחית ודחופה וטומנת בחובה במודע או שלא במודע את המרכיבים של התעמולה הנאצית, דהיינו הקריאה לרצח היהודים במקביל לקריאה להגנת המולדת, ושתי הקריאות קשורות קשר סיבתי ישיר זו בזו: "זו הסיבה, שבכל העמים, הזעקה 'מוות ליהודים', היתה תמיד מילה גרדפת ל'תחי המולדת'!" מתברר, שכוחו של הדימוי השלילי היהודי בלבושו המודרני, על כל המטען של המשפט הקדום ועל כל המוטיבים הגזעניים שחדרו גם לקתוליות הארגנטינאית בדמותו של הוגו ואסט, לא זו בלבד שלא עמד בסתירה לדוקטרינה הקתולית של חסד ורחמים אלא זו היתה הפרצה שדרכה הגיעו הקתוליים בארגנטינה לכלל השלמה בין דוקטרינה נוצרית זו לבין גזענות, הקוראת מוות ליהודים המגלמים את האנטי כריסטוס.

עולמו האנטישמית ניוונה גם ממקורות נוספים. השלד של הרומן נשאר צמוד לתיאוריה של השליטה היהודית העולמית, כשהאמצעים הם המהפכה הצרפתית על תפישותיה הליברליות וההליכה לקראת הקומוניזם. ברם, הוא צעד צעד אחר נוסף בניסיון להתאים את התיאוריה למציאות המקומית הארגנטינאית הקונקרטיית. שילוב זה העניק לו יתרון כפול. מחד גיסא, התקבל הרומן כמקורי עבור הקורא התמים שלא התמצא ב"פרוטוקולים", ומאידך גיסא, המסר התמקד בקהילה היהודית בת הזמן בבואנוס איירס.

אקטואליזציה זו, שהפכה את היהודי בבואנוס איירס לאיום עכשווי בעבור החברה הארגנטינאית, קיבלה משנה תוקף על ידי תוספות הלקוחות מן האנטישמיות הגזענית. באופן זה הוא צייר דמויות יהודיות בעלות תכונות גזעניות מובהקות, קבועות ובלתי משתנות, כהכללה גזעית שכוחה יפה לכלל היהודים. אחת הדמויות בספר אומרת: "קנאה ושנאה הפכוני ליהודיה, דת הפרושים שלך היא נקמנית וחרישית."⁶ אך לא זו בלבד שהוגו ואסט שילב מוטיבים דתיים וגזעניים באופיו של היהודי. הוא אף הרחיק לכת וצרף גם מוטיבים של גזענות ביולוגית בהתאם לדימויים נפוצים, המשולבים בסטריאוטיפים הטבועים בתכונות המסחריות של היהודי, לפי מיטב הקריקטורות של דר שטירמר. בבוא לתאר את היהודי הוא ציין: "אדם לא גבוה, בעל פנים חלקלקות כשל אשה, עיניים כחולות בולטות מחוריתן, שנראו דבוקות לזכוכית משקפיים, אף רזה וארוך, אפו של סוחר ממולח."⁷

הוגו ואסט גם רמז על הקשר שבין תכונות גזעיות לבין הקשרים פסיכולוגיים. היהודים נפרדים מן הנוצרים בתכונותיהם הרגשיות: "הנשים היהודיות לא מכירות את קנאת האהבה, לכן את ממשכה להיות נוצריה." נוסף לכך, העם היהודי הוא בעל תכונות פיזיולוגיות המצביעות על חסך בערכים רגשיים המקובלים אצל עמים אחרים: "העם הזה, בעל לשון חלקלקה, דם קר, ועור היוור."⁸

למרות שהאפילוג ברומן מוביל כאמור להתנערותו של אחד הגיבורים בסיפור, בהתאם לדוקטרינה הכנסייתית, תוך מתן סיכוי תיאורטי שהגיבור יתפוך לשווה בין שווים בחברה הנוצרית, ההגיון הפנימי של הרומן כולו מוביל למסקנה הפוכה. התוכחה החוזרת ונשנית מוליכה את הקורא במודע או שלא במודע, לדינמיקה המובילה לקוות לרצח היהודי. על מנת להצדיק מסקנה מתבקשת זו יצר הוגו ואסט אפולוגטיקה הבאה להקדים תרופה למכה: היהודים הם אלה המוציאים בתלמוד גזר דין מוות על הלא יהודים, ולכן, "את הכופרים, את הבוגדים, חייבים להשליך לבור ולא להוציאם משם."⁹

כעת משהוסרו המכשולים והוכח שהיהודים הם המבקשים לחסל את הנוצרים, הדרך פנויה לגמול להם באותו מטבע: "הם משלו על העולם במשך מאה וחמישים שנה. שלוש מיליון חיילים ניספו בשדות הקרב על מנת שעסקיהם יפרחו. כעת, הגיע תורם למות." ועל מנת להוכיח שאין מדובר בשנאה, כיוון ש"שנאה אינה נוצרית", הרי מות היהודים הופך למלה גרדפת להצלת המולדת. כמקובל בכתיבה האנטישמית הכריז ואסט: "הרי אין אני שונא אותם. אינני שונא איש... לא חשבת עליהם כאשר עורתי לילויס רם. מחשבה אחת בלבי והיא: הצלת המולדת, שכבר נבלעה למחצה על ידי הפיננסים היהודיים." נוכח הסכנה המיידית האורבת מצד היהודים הוא יוצא בהכרזה מפרוית של הגנה עצמית. הכרזה הופכת לנוסחה אלטרואיסטית לטובת המולדת,

הפולמוס הציבורי סביב ספריו האנטישמיים של הוגו ואסט

בראשית אפריל 1935, בישר כוהן הדת מונטיניור גוסטבו פרנצ'סקי (Gustavo Franceschi), עורך השבועון הקתולי קריטריו (Criterio) לקוראיו על ספר חדש העומד לראות אור, פרי עטו של הסופר הקתולי הוגו ואסט. בהודעה נאמר שמדובר ברומן בן שני כרכים ששמותיהם: "קהל" ו"זהב". הספרים דנים בתדירות ההשפעה היהודית לעולם הנוצרי. לדברי מחבר הרומנים, הסביר פרנצ'סקי, הכלכלות הגדולות הולכות ונופלות, והכל נמצא בשליטתה של הבנקאות היהודית העולמית, שמטרתה להגיע לשליטה פוליטית עולמית. לפי עורך קריטריו, "הספר רחוק מלהיות פמפלט... הנושא הוא רחב ומרגש ומתאים לפיתוח כרומן". והוא הוסיף: "הוגו ואסט משתדל לטפל בנושא לעומק, ובכל מקרה הוא עושה זאת ברצינות ובשפע של מידע."¹⁰

כמה שבועות לאחר מכן, הקדים קריטריו ופרסם קטע מתוך הספרים, העוסק ב"קונגרס האיגריטי הבינלאומי" שהתכנס באיקטובר 1934 בבואנוס איירס. מטרת הקטע היתה להאיר את הניגוד המובהק הקיים בין ה"רוחניות" הנוצרית שהיתה ב"קונגרס", לעומת ה"חומרנות" של היהודים הדואגים אך ורק לעלייתו וירידתו של ערך הזהב בעולם. עוד סופר שם, שהמשבר הכלכלי העולמי הוא תולדה של שחיתות הבנקאים היהודים, שפעולתם נובעת מרצונם לשלוט על העולם, כדי להובילו למלחמה עולמית, שיעודה הוא להשמיד את הציוויליזציה הנוצרית, ולייסד במקומה את מלכות ה"אנטי-כריסט". המלחמה העולמית מורגשת באוויר, והבנקאים היהודים הללו מכינים אותה, בעזרת הנשק היחיד שאותו הם יודעים להפעיל - "הזהב".¹¹

ערכם החברתי-פוליטי של רומנים אלה עולה בהרבה על ערכם הספרותי, הסביר עוד פרנצ'סקי לקוראיו. אלה ספרים המבטאים "מאבק", ולכן, יש לבחון את "קהל" ו"זהב" "לא לפי קריטריונים ספרותיים, אלא לפי קריטריונים של פולמוס דוקטרינרי". פרנצ'סקי יצא, מראש, להגנתו של הוגו ואסט, ועשה זאת בנימה אפולוגטית משהו. לדידו, הנושא היהודי עלה שוב לכותרות כיוון "שהיהודים רבים מדי" והם "בלתי משתלבים". לפיכך, הוא הצדיק את מעשהו של הוגו ואסט, שלא יכול היה עוד "להמשיך ולשתוק". ניתן ללמוד ממנו, שהוגו ואסט היה מודע היטב להשפעה הרבה של ספרו זה, בעקבות הצלחת ספריו הקודמים שנמכרו ברבבות עותקים. לכן, החליט להטיל את כל כובד משקלו, כסופר ידוע ומצליח, לטובת המאבק, שהוא חושב אותו למאבק צודק. יתר על כן, לא זו בלבד, שעורך קריטריו עסק באפולוגטיקה מראש, אלא גם הסכים עם עיקר תוכנו של הספר. כמו המחבר ראה גם פרנצ'סקי כי בארגנטינה קיימת קבוצה יהודית מגובשת בעלת ציפיות להשתלטות. אם הדברים ימשיכו להתנהל כפי שהיו עד כה, "לא יפלא אם תצוץ בארגנטינה סכנת הלאומיות הזרה הפועלת לרעת הלאום הארגנטינאי ולטובת היהודים", כפי שאירע במקומות אחרים.

אולם, לאחר שפרנצ'סקי חילק מהמאות על גבי עמוד שלם לוואסט, הוא ניתלה באילן גבוה כמו ז'ק מריטאין (Jacques Maritain), כדי לעמוד על ההגזמות שבספר. אף הוא חושב, כמו הפילוסוף הצרפתי שצוטט בארגנטינה לרוב, שלא ניתן לתלות את כל אסונות העולם המודרני רק ביהודים. ישנם גם נוצרים רבים החוטאים וזו גם דעת האפיפיור.¹²

לדעתו של פרנצ'סקי אין צורך בהגזמות ואין לקבל ברצינות יתרה את הרברנות של ברנאר לור (Bernard Lazare), אותו הרבה הוגו ואסט לצטט. הביקורת על "קהל" ו"זהב" התמקדה בנקודות אלה:

- א. בניגוד להוגו ואסט, תלה פרנצ'סקי את שורשי המשבר של העולם המודרני בנטיות הבורגניות של ה"רנסנס" וב"פרוטסטנטיות", באף אחת מן התנועות הללו לא היו ליהודים קשרים רבים, וכן הם לא היו קשורים במהפכה הצרפתית. על אף העובדה שמרקס וטרוצקי [היהודים] אחראים לרשעות הרבה, אין עדיין די בכך, כדי להרשיע את היהודים בנושאים בכל האחריות באופן בלעדי, כפי שמציין זאת ז'ק מריטאין.
- ב. פרנצ'סקי הדגיש גם את הסתייגותו מן הקשר שבין "מוות ליהודים" לבין "תחי המולדת!" ("Viva la Patria", "Muerte a los judíos") כיוון שלנוצרים אסור לצעוק: "מוות!" לגבי אף אדם.
- ג. ביקורת נוספת על ספריו של הוגו ואסט התמקדה בדגש הבלעדי שהושם בהם על הצד הכלכלי של המשבר. לדידו של פרנצ'סקו, הבעיות המוסריות של העולם לא יבואו על פתרון גם אילו היו מייצרים זהב במעבדה, על מנת לחסל את מונופול הזהב שבידי היהודים.
- ד. פרנצ'סקי עמד גם על טעויותיו של הוגו ואסט והפנה אותו לקריאת ספר של כומר ישראי - "העקרונות של הכלכלה החברתית" (P. V. Fallon S.J., *Principes D'Economie Sociale*) בסופו של דבר, טען פרנצ'סקי, היהודים אינם אלה אשר בידיהם מרוכז רוב הזהב שבעולם.
- ה. אולם הנושא המרכזי בביקורתו של פרנצ'סקי התבסס על הסתמכותו של הוגו ואסט כהוכחה לטענותיו על "הפרוטוקולים של זקני ציון". לדעתו, "אין אפשרות, היום, לפנות ל'פרוטוקולים', כיוון ששנים רבות הביקורת הקתולית והנייטרלית גיננו אותם כמוזיפים והדבר הוכח, באופן מדעי, מה גם שישנם נימוקים יותר יעילים להוכחת אשמת היהודים.
- ו. פרנצ'סקי דבק במקורות הנוצריים כבסיס להערכת עמדות נכונות, ולכן, "הנבואה בסוף הספר" איננה ממקור נוצרי, ורצוי, לדעתו, להשמיטה מהמהדורות הבאות.

למרות ביקורת זו, המודעת לעובדות ההיסטוריות כגון פסק הדין בבית המשפט בברן ביחס לזיופם של "הפרוטוקולים", והדגשת הדוקטרינה הנוצרית כמרכיב חיוני בכל הערכה, סיכמו של פרנצ'סקי הוא חיובי והספר נהשב, לדעתו, לאמיץ ולצודק ברוב חלקיו, ומשרת שליחות בעלת חשיבות רבה בכך, שהוא תורם להבנת אחת הבעיות החמורות ביותר בארגנטינה.¹³

"חוצפה יהודית"

כאשר "קהל" ו"זהב" ראו אור בשני כרכים בסוף מאי 1935, לא אחז התגובות היהודיות לבוא. במשך חודשים רבים לאחר פרסומו הופיעו בעתונות היהודית דברי ביקורת קשים נגד הסופר הקתולי האנטישמי ונגד הפצת רעיונותיו ברבים, וצוין בהם בכאב עמוק הפער הקיים בין הקתולים הארגנטינאים לבין קתולים רבים באירופה, המוכנים להשמיע

MUNDO ISRAELITA

Director
LEON KIDRIK

APARECE LOS SABADOS

Redacción y Administración:
Avenida 385 U. T. 47-4523 y 4574

Año XIV - N.º 719

BUENOS AIRES, 27 DE MARZO DE 1937

FORTE PAZO - 38

LOS METODOS ALEMANES EN EL ANTISEMITISMO ARGENTINO

En el año pasado en el mundo se repitió, repitió y se repite el mismo fenómeno que ya se repitió en el mundo de la familia y de la dominación. El fenómeno es el mismo: el antisemitismo de los alemanes. El fenómeno es el mismo: el antisemitismo de los alemanes. El fenómeno es el mismo: el antisemitismo de los alemanes.

San Miguel, donde es muy difícil encontrar a los habitantes. Los alemanes en el mundo de la familia y de la dominación. El fenómeno es el mismo: el antisemitismo de los alemanes. El fenómeno es el mismo: el antisemitismo de los alemanes.

De Semana en Semana

LA SEMANA que sigue, como la de ahora, no sólo es un buen negocio para nosotros, que sufrimos su necesidad a la desgracia de los demás, sino también que beneficia a la humanidad entera. El mundo de la familia y de la dominación. El fenómeno es el mismo: el antisemitismo de los alemanes.

אחת התגובות היהודיות לאנטישמיות הנאצית בארגנטינה, 1937

למנוע עד כמה שהדבר ניתן, את הפצת ספרי השטנה של הוגו ואסט. ככל הנראה, הם איימו על עתוננים שיפסיקו לפרסם בהם, אם הם ידפיסו חומר ומודעות להפצת ספריו של הוגו ואסט. צעדים אלה שנקטו היהודים כדי למנוע הפצת תעמולה אנטישמית במדינה היוו הוכחה לפרנצ'סקי, שהם מגסים לגרום להחרמתו של מרטנס סוביריה על ידי "הפעלת כוחם הכלכלי, ועל ידי כך שהם מתאמצים להוכיח את התיזה של הוגו ואסט בדבר הוזהב וניצולו בידי היהודים". עורך קריטריו הרחיק לכת בדו הערכיות של טיעונו. ניסיון ההתערבות של היהודים התפרש אצלו כהוכחה לכך ש"הקהל" קיים גם אם לא בצורה כפי שציגה בספר ויש להיזהר מפניו כיוון שהיהודים אינם מכירים "אלא את נשמת העושר, אותה כוחנות של הוזהב". יתר על כן, את זעמו של הציבור היהודי המאורגן כנגד "קהל" ו"זהב" הוא יחס לכך שספריו של הוגו ואסט הם "גיבוי אמיתי ויעיל נגדם במיוחד, בהתחשב בהשפעתם של הרומנים בציבור". לכן "התגובה השמית היתה צפויה והיא לא אחרה לבוא."¹⁶

מתברר, כאמור, שניסיון היהודים להתגונן מפני התפשטות האנטישמיות לא זו בלבד שלא הועיל, אלא אף הגביר את העוינות העמוקה של הקתולים. האנטישמיות הפוליטית, הכלכלית והמודרנית שהתגברה בשנות ה-30, נפלה על קרקע פורייה. הדימוי של "היהודי רודף הבצע" בעולם המודרני נקשר לדימוי עתיק היומין, שמקורו בעוינות הדתית הקדומה. פרנצ'סקי, שהקפיד לחפש את המקור הנוצרי, אכן מצא את הקשר: "זה מתקשר לתולדות העם בתקופה העתיקה, כאשר תולדותיו הם תולדות המאבק בין לוחות הברית לבין עגל הוזהב. לכן, תמיד היו היהודים 'העם העיקש'".

הוגו ואסט לא ישב אף הוא בחיבוק ידים. הוא פרסם בעתונות הקתולית ובשבועונים של הכנסיות האזוריות מכתב תשובה לניסיון החרם שהופעל כלפיו מצד היהודים כדי למנוע את פרסום ספריו. במכתב זה הוא ניסה להוכיח, ש"הציבור היהודי" ו"הקהל" "שולטים בארגנטינה".

לא רק העתון האנטישמי של אנריקה אוסט, קריסול, שאל בכותרת גדולה: "האם מותר לארגנטינאים להתבטא בארצם כלפי היהודים?",

את קולם לטובת היהודים. הפולמוס הפתוח מעל דפי העתונות היהודית ובעיקר בשבועון מונדו איסראליטה (Mundo Israelita), שראה אור בשפה הספרדית, עורר מחדש את האווירה הקתולית.¹⁴ פרנצ'סקי, אשר השתדל לכתוב ביקורת עניינית אך גם חיובית על ספריו של הוגו ואסט, היפנה את מרצו להגנה בלתי מסויגת על ספרים אלה נוכח התקפות היהודים. שלושה חודשים לאחר הופעת הספר ולאחר ראשית הוויכוח הפומבי, תקף פרנצ'סקי את היהודים על כך "שאינם מסוגלים לקבל ביקורת מאוונת המבוססת על עובדות, ועל דברים הניתנים להוכחה בקלות". ועוד: "הם אינם מסתפקים בהיותם שווים ומתייחסים אלינו כאל נחותים מהם ושעה שהם תוקפים אותנו הם זועמים על הגנתנו". כדרכו, פרנצ'סקי קבע, עובדתית, שאין קתולים אנטישמיים, כי אסור לנוצרים לשנוא, וראיה לכך שרבים מהאנטישמים שפעלו במשך ההיסטוריה היו גם אנטי נוצרים. מול הרשעות "העל טבעיות" של היהודים, הכלים להתמודדות נגדם חייבים, אף הם, להיות על טבעיים, ולכן, נחוצות "התפילה" ו"השליחות", שהן הדרכים הקתוליות של המאבק נגד היהודים.

הוא ציטט את אחד מאבות הכנסייה גרגור מטר (Gregorio de Tours), אשר הצביע בספרו De Insolentia Judeorum (על "חוצפת היהודים") כגורם לשנאה העממית שהם מעוררים כנגדם. האימה המושרת אודות רצונם של היהודים לחסל את הנצרות הדרה גם לרבדים האינטלקטואלים ביותר של הקתוליות הארגנטינאית, שפרנצ'סקי שימש להם לפה: "לא יועיל להם אם יבכו על אסונותיהם, כל עוד הם אשמים בהם בגלל חוסר המתינות. יחיו בשלום בקרב הציוויליזציה הנוצרית, אך בל ינסו לחסלה ולהחליפה באחרת העשויה לפי טבעם. אם זה רצונם, יעשו זאת במולדתם העתיקה, בפלשתינה, אבל לא בינינו."¹⁵ לפיכך, למרות, שמבחינה אינטלקטואלית הסתייג פרנצ'סקי מהשימוש ב"פרוטוקולים" מפאת הידיעה שהם מזויפים, המוטיבים של האנטישמיות המודרנית החוזרים על עצמם בספרות של שנות ה-30, היו טבעיים עמוק בתפישתו היסודית לגבי היהודים. תוכנם של "הפרוטוקולים" הלחל לעומק, למרות הדחייה האובייקטיבית. היהודים הגיבו מעל דפי העתונות, בהרצאות ואף במעשים שכוונו

שהזעקה "מוות ליהודים!" מופיעה, תמיד, בצמוד ל"תחי המולדת". טיאמפו הסתמך על דברי החשמן של מינכן, מונסניור מיכאל פאולהבר (Michael Faulhaber), אשר יצא להגנת היהודים וקרא לנפץ את הדעות הקדומות נגדם, ושאל בעוקצנות: "האם התכוון החשמן למנהל הספרייה הלאומית, כאשר דרש לכבד את העם היהודי?"²² הופעת ספרו של ססר טיאמפו, לקראת סוף שנת 1935, על רקע "חוקי נירנברג" בגרמניה, שאמנם לא זעזעו את דעת הקהל העולמית, אך נודעו ברבים, ועל רקע הפולמוס הגלוי ביחס לסוגייה היהודית בארגנטינה, גרמה להחמרה נוספת במתקפה נגד היהודים.

מיד לאחר פרסום הספר כתב עתונאי של קריטריו, חוסה א. אסף (José E. Assaf) כשהוא חוזר שוב על הסטריאוטיפ של היהודי המשתלט כביכול מבחינה כלכלית על העולם, ו"מתאימו" למקרה הנידון: "במלחמתו נגד הנוצרים היהודי אינו מנסה לשכנע או לקרב אליו, אלא הוא מקצץ במוון הנוצרי, כדי יוכל להשתלט ולשגשג מבחינה כלכלית." וזו, עבור אסף, "נורמה התנהגותית" טיפוסית המאפיינת את היהודים, ובה יש לראות את הסיבה העמוקה לאנטישמיות.²²

הוויכוח התקיים בין תפישות עולם מנוגדות: אסף ראה בהוגו ואסט את סמל הפטריוטיות ואת ההגנה על המולדת. מכאן, שהידאולוג מתנהל, לדידו, "בשפות שונות", בין "אנטישמים" לבין "שמים" כאשר לגבי "האנטישמים" הבעיה המרכזית מתמקדת בבדיפת ניסיון ההשתלטות של היהודים על החברה, ואילו עבור "השמים" כל ניסיון "הגנה" מטעם החברה מתפרש כרדיפת היהודים. יתר על כן, התאורחתם של היהודים אינה מקנה להם יכולת להפוך לארגנטינאים נאמנים. לכן, ניסיונו של ססר טיאמפו לתאר את הוגו ואסט כ"אנטי ארגנטינאי", הוא פסול מיסודו ומעצם מהותו: "כי הוגו ואסט נולד בסנטה פה, ואילו ססר טיאמפו נולד בוורשה. נכון, שאין זאת אשמתו שהוא נולד בוורשה, אבל גם אנחנו לא אשמים בזה, שהוגו ואסט ארגנטינאי וססר טיאמפו הוא פולני."²³

בהמשך דבריו, חתר אסף לדה-לגיטימציה של האופי היהודי "הידוע", מה גם שטיאמפו, לדבריו, הוא "אידיאולוג של השמאל הקיצוני, שחקן ומהפכן, אתאיסט רציונלי, אוטוריטרי וליברלי, במילה אחת - בולשוויק. אי אפשר למצוא משהו פחות ארגנטינאי מזה." כיוון שהחיבור בין "קתוליות" ל"ארגנטינאיות" טבוע במנטליות של אסף, כשכל יתר האידיאולוגיות משמשות, בערבוביה, כסמל ל"אנטי ארגנטינאיות", הוא ציפה מטיאמפו שיפעל על פי הכלל שהשתיקה יפה לזרים: "בהיותו זר ובלתי משתלב, אדון צייטלין (Zeitlin) חסר דיסקרטיות והוא מחרף ומגדף לכל עבר." ואכן, סופר יהודי זה היה ידוע בשמו הספרותי, ססר טיאמפו, אך שמו האמיתי היה ישראל צייטלין, ובאמצעות שם זה ביקש אסף לערוך לו דה-לגיטימציה. מי שאינו "קתולי" הרי שהוא זר ומצוי מחוץ לקונצנוס של ה"ארגנטינאים". יתר על כן, ה"אנטישמיות" מקורה אינה באליטה. מרבית האינטלקטואלים הארגנטינאים על פי דעתו הם פרו שמיים. האנטישמיות צומחת מלמטה, מן העם כ"הגנה נגד האומללות הנגרמת לעם על ידי הסוחרים היהודים." לכן, "זו איננה בעיה של גזע או דת, ולא אנשי הכמורה או הסופרים הקתולים יצרו אותה."²⁴

ספרו של הוגו ואסט לא זו בלבד שזכה לתגובות אוהדות מצד הקתולים בקריטריו, שהיה הביטאון בעל המוניטין הגדול ביותר של

אלא שגם העתון הקתולי אל פואבלו הזהיר את קוראיו כי "הפרוטוקולים של זקני ציון מיושמים ברפובליקה הארגנטינאית". גם השבועון של המסדר הסלסיאני בארגנטינה, רסטאורסיון סוסיאל (Restauración Social) דיווח לקוראיו ש"לפנינו מסמך מהימן על קיומה של עוצמה יהודית כה חזקה במדינתנו. עוצמה המצליחה למנוע מן הארגנטינאים את חופש העתונות, לו זוכים באופן בלתי מוגבל הנורים הרשעים, אויבי ארגנטינה."²⁵ בשבועונים שיצאו לאור על ידי הכנסיות האזוריות התפרסם מכתבו של הוגו ואסט ובו הוא טען לאור התלהטות של הוויכוח בארגנטינה, "שהיהודים מגסים לשלוט על העולם."²⁶

בטרם נסתיימה שנת 1935 ראתה אור תשובתו של הסופר הארגנטינאי היהודי ססר טיאמפו (César Tiempo) בשם "המסע האנטישמי של מנהל הספרייה הלאומית" (La campaña antisemita y el director de la Biblioteca Nacional). טיאמפו, סופר יהודי ידוע ובעל עמדה בהוגים הספרותיים של התקופה, ניסה להגן על היהודים מפני המתקפה האנטישמית ההולכת ומתפתחת. לדבריו, לא זו בלבד שמרטינס סוביריה ניצל את מעמדו כפקיד ממשלה בכיר בהיותו מנהל הספרייה הלאומית, אלא שעקב קשריו נערכה לכבודו מסיבה בנציגות הגרמנית ובה הוחלט על הוצאת ספריו אלה במהדורה עממית ובמחיר סמלי, כדי שתפוצתם תגדל עוד יותר.

התקפותיו של ססר טיאמפו היו חריפות ביותר. הוא כינה את הוגו ואסט "ממשיך דרכו של השפל ביותר שקם בגרמניה של היטלר", וחשף את "מקורות ההשראה של הסופר הקתולי", שהתבסס על "הפרוטוקולים של זקני ציון". כן עמד על החומרה הרבה בעובדה שהוגו ואסט עשה כך בעוד שאישים קתולים בעלי שיעור קומה כפרנצ'סקי וכסופרים לאופולדו לוגונס (Leopoldo Lugones) ופיו ברוחה (Pío Baroja), שללו את "הפרוטוקולים" בידועם, שבית הדין בברן פסק לגביהם שהם כוזב ודוני. יתר על כן, גם הסתייגותו באותה עת של הנרי פורד מהאנטישמיות פורסמה ברבים וקיבלה תהודה בעתונות בבואנוס איירס.²⁷

היהודים כ"נצלנים"

ססר טיאמפו חשף את שנאתו העמוקה של הד"ר מרטינס סוביריה לעם היהודי, וידע לספר שהמילים "עם אנטישמי" המופיעות בספרו נכתבו במקורן "עם שנוא". העובדה, שנאתו של אדם מכובד הממלא תפקידים רמים במדינה, כגון מנהל הספרייה הלאומית, חבר האקדמיה לספרות, חבר במועדון היוקרתי "פאן קלוב", חבר בוועדה הלאומית לתרבות, חבר קונגרס לשעבר, ומי שמילא תפקיד מרכזי בארגון "הקונגרס האיקריסטי הבין לאומי" ב-1934, חמורה שבעתיים. הוא השתדל להזים את טיעונו הכלכליים של הוגו ואסט, תוך ציטוט מהספר "ההומניזציה של הפדגוגיה" (Humanización de la pedagogía) מאת סופר ארגנטינאי יהודי אחר, לזרו שלמן (Lázaro Schalman). שלמן הוכיח שבמדד הזהב השתמשו בצרפת עוד לפני שהיהודים קיבלו שיוויון וכויות, ובין המצדדים בשיוויון זה היו, דווקא, קתולים רבים. על מדר הזהב הוחלט, אגב, באנגליה.²⁸

טיאמפו הסתמך על פרנצ'סקי ועל אחד המשפטים החמורים בספרו של הוגו ואסט, שאותו גינה פרנצ'סקי במאמרו הראשון, הכוונה לאמירה

האנטישמיות בארגנטינה חיה ופועלת: מהדורה חדשה של "הפרוטוקולים של זקני ציון" שהופיעה ב-1984

קומוניסטים." עבור גלבס, החתך המעמדי הוא המפריד והמשפיע.³⁰ עקב השתייכותם המעמדית, היהודים הקונסרבטיביים העשירים אינם מתומכי המהפכה, לעומת היהודים השייכים למעמד הפועלים. בשנת 1936, לאחר הופעת ספרו של לזרו שלמן, כתב לו מנואל גלבס מכתב אישי, וברכו על "ספרו הרציני, המצטיין בנימוקים ובעובדות קונקרטריות, ללא פטפטנות סתמית." לזרו שלמן נתן פומבי למכתב אישי זה, דבר שערער, בפרהסיה, את הקונצנזוס של התמיכה הקתולית העיוורת בספריו האנטישמיים של הוגו ואסט, ובכך נסדק סדק בחזית ההומוגנית כלפי חוץ. בתגובה לפרסום הציבורי של דעותיו בקריטריון החליט גלבס להסביר שמניעיו לכתיבת המכתב האישי לזרו שלמן נבעו מקשרים אישיים בין אינטלקטואלים.³¹

למרות שהמשיך לדבוק בעמדותיו האנטי קומוניסטיות והאנטי ליברליות, סירב גלבס לקבל את הסטריאוטיפ של "היהודים כשולטים על העולם". יתר על כן, נוכח המתקפה שממנה סבלה הקהילה היהודית, הוא הדגיש שחובתו כקתולי מביאה אותו לקבוע, שהשליטה היהודית על העולם, מבחינה פוליטית וכלכלית, היא מיתוס. היהודים אינם

האינטלקטואלים הקתולים בארגנטינה, אלא שהיתה גם הזדהות עמוקה עם תכניו. הוגו ואסט לא ביטא את דעתו שלו בלבד, אלא נתן ביטוי לדעותיהם של חלק ניכר של המאמינים והכמורה הקתולית. דבריו של אסף ביטאו את דעת הקהל הארגנטינאי בסוגייה היהודית, כאשר קבע כי: "ספריו של הוגו ואסט אינם פרי דמיונו הספרותי של המחבר, אלא הם השתקפות של הלכי הרוח, הנובעים מן הספקולציות הכלכליות של היהודים," והוסיף: "ניתן להבהין ביהודי המנצל את הפועל על כל צעד ושעל בארגנטינה. אילו היה ססר טיאמפו מתעניין יותר בעניים מאשר בבני דתו הנצלנים [היה מגלה זאת]."

הביטוי "נצלנים" מקבל הסבר מדויקדק בכתבתו: "היהודי משתלט על התבואה, מקים ומנצל עסקים בלתי מוסריים, משתלט על תעשייה ועל מכירת נכסי דלא נייד, מארגן רשתות כלבו ובתי מרקחת, משפיע על הדעת הקהל ומשחית את המידות כיוון שהוא שולט על העתונות בהופכו לבעלית. אין סקטור בתחום העבודה שהיהודי אינו מקדיש לו את חכמתו וחריצותו לתועלתו הבלעדית."³²

אבל עמדות מכליליות אלה, אשר המרחק בינן לבין מצבה האמיתי של הקהילה היהודית בארגנטינה רב מאוד, לא התפרשו כהסתה קנאית נגד היהודים, כפי שגם ספרו של הוגו ואסט לא התפרש כך על ידי אסף שהגדירו כ"קריאה למתינות ולשפיות הדעת," מתוך הדגשה, שהספר "איננו אנטישמי."

"מתייחדים" ו"אוהדי יהודים"

הפולמוס הלך והתלקח בעקבות הופעת ספרו של הסופר הארגנטינאי היהודי לזרו שלמן, "הוגו ואסט, אנטי נוצרי" (Hugo Wast, Anticristiano), שהופיע בראשית שנת 1936.³³ שלמן הרחיב את טיעונו למישורים רבים, המתייחסים לעיקרי היהדות והנצרות, כדי לעמוד על חומרת הסטייה מן הגישה הקתולית של מחבר "זהב" ו"קהל". בשלב זה, הפך חוסה אסף לדובר העיקרי בסוגייה היהודית מעל דפי קריטריון. הפעם הקדיש מאמר ארוך להתמודדות עם לזרו שלמן, תוך התמקדות בהגנה על עמדותיו של פרנצ'סקי לצד הגנתו על מרטינס טובריה. אסף קבע, שלמרות שרבים, ולזרו שלמן ביניהם, נאחזים בביקורתו של פרנצ'סקי מחודש יוני 1935 על ספריו של הוגו ואסט כדי להעמידו על טעויותיו, הם מתעלמים, בעצם, מן העובדה, שפרנצ'סקי הסכים בעיקרו של דבר לגישה הבאה לביטוי בספרים האמורים, וחלק רק על פרטים מסוימים הכלולים בהם. ממאמרו של פרנצ'סקי, טען אסף, ניתן ללמוד, שאכן עורך קריטריון ביקר את היצירה באופן ענייני ושייב אותה באופן כוללני, תוך כדי ציון: "יעילותו" של הספר.³⁴

גם הסופר הידוע מנואל גלבס (Manuel Gálvez), איש ימין לאומני לפי הגדרתו שלו, אשר מאמרו בקשר לנושא היהודי הופיעו בקריטריון כבר ב-1931 וב-1932, זמן רב לפני "פולמוס הוגו ואסט", הצטרף לוויכוח הציבורי במאי 1936.³⁵ כבר בהופעותיו הציבוריות הקודמות הפריד בין יהודים, שהם אנשי חוק, "שמרניים ואנשי הספר הישן," לבין "הסוציאליסטים החוברים לוועות הקומוניזם."³⁶ לגבי גלבס, "הקתולי האמיתי אינו יכול להיות אנטישמי. רבים בינינו האנשים חסרי התרבות, אשר מכנים את היהודים בשם "רוסים", ומפני שברוסיה שולט הקומוניזם, הרי הם מסיקים, שכל היהודים הם

הספרים האנטישמיים המשיכו להתפרסם

באווירה המקפידה על הומוגניות מונוליתית תרבותית קתולית, הפכה ההגנה על היהודים בארגנטינה לאפיוודה חולפת לגבי אישיות בעלת השקפת עולם לאומנית וקתולית בעל שיעור קומה כמנואל גלבס. הגנה זו היתה רק ביטוי למחויבות מוסרית אישית, אולם לא היה בה הכוח לתת למחויבות זו ביטוי ציבורי נרחב ולהפוך אותה למחאה ציבורית. מעמדו של הוגו ואסט היה איתן מדי עקב השתייכותו למנגנון הכנסייתי. בשנת 1934, כאמור, היה לו תפקיד מרכזי בארגון הקונגרס האינקוויזיטיבי בין לאומי, שבו אורח הכבוד היה מזכיר המדינה של הוותיקן, מונסניור אוגניו פצ'לי (Eugenio Pacelli), העתיד להתמנות לאפיפיור פיוס ה-12. הוא ביטא את רחשי הלב של חלק ניכר מדעת הקהל הקתולית בשנות ה-30, והיה בין אלה שדעותיו סייעו לדעות אנטישמיות להכות שורשים עמוקים בארגנטינה.³⁶

למרות הקולות הבודדים במסגרות הקתוליות עצמן שניסו לחלוק אם על פרטים ואם על העיקר, לא היה בהם הכוח לשבור מוסכמות נפוצות. דומה, שבהיעדר משענת קתולית אהדת יותר למלחמה באנטישמיות, נותרו אותם קולות בכדידותם. סמכותו של גלבס הסופר לא תאמה את ציפיות קהל היעד, בניגוד לסמכותו של הוגו ואסט, שעמדו תויו תאמו את אלה של חלק ניכר ממאמיני הכנסייה. האנטישמיות בארגנטינה בשנת 1936 הלכה וצברה תנופה במקביל לאווירה ששררה בארצות רבות באירופה, שבהן גברה שנאת היהודים לאחר עלייתו של היטלר לשלטון.

הציפייה לגיבוש פנימי קתולי כנגד היהודים, שעליה הצביע חוסה אסף, התממשה בקרב הקתולים בארגנטינה בשנים שלאחר הפולמוס. הופעת ספרו של חוליו מאינביאל (Julio Meinville) כהן דת אנטישמי, ששאב מן התיאולוגיה של אבות הכנסייה על מנת לגנות את היהדות כשקריה, עוררה פעם נוספת את דעת הקהל הקתולי כנגד היהודים. מה עוד, שהשורשים המסורתיים שעליהם התבסס האב מאינביאל בספרו "היהודי", העניקו לגיטימציה מסורתית לשנאת היהודים. מעתה, היה לקתוליות הארגנטינאית מקור תיאולוגי להפצת האנטישמיות, שתאם יותר את הציפיות של המאמינים ואנשי הכמורה.³⁷ אולם ספריו של הוגו ואסט לא זו בלבד שלא סייעו את תפקידם, אלא המשיכו להתפרסם במהירות חדשות גם לאחר סיום מלחמת העולם השנייה והגעת הידיעות על השואה. השפעתו הנרחבת באה לידי ביטוי הן על רקע התפוצה האדירה של ספריו, שהסתכמה בכ- 120,000 עותקים עד ראשית שנות ה-50, והן על ידי חוגים ממשלתיים. ב-1983, כשמלאו 100 שנים להולדתו, אמר שר החינוך דאו קג'טנו ליסיארדו (Cayetano Liciardo) בטקס לציון הוצאת הספר "להוגו ואסט, בהוקרה" (Hugo Wast, Homenaje) על ידי משרד החינוך, ש"הוגו ואסט כתב תמיד על הגנת טוהר המידות ואצילות הלב, וזאת בנוסף לאופי הפדגוגי של יצירתו". הוא ציין ש"ברומנים שלו ניתן לחוש, באמצעות תאור הגיבורים, הסביבה הגיאוגרפית והשימוש בשפה את האופן בו הוא חושב על המולדת, ואת האופן שלפיו היטיב עם הצעירים של זמנו... הוא ראוי להוקרה זו, כיוון שסייע לנו להרגיש את ארגנטינה, לאהוב את עברנו, ולחזק את הזיקה הסולידרית בינינו...".³⁸

החברה הארגנטינאית עד ימינו אלה, טרם ערכה את הביקורת

שולטים ברוסיה, שם שולט סטלין; והם אינם שולטים גם בצרפת. יתרה מזו, להערכתו "היהודים הם אחד העמים המרוששים ביותר על פני כדור הארץ... כקתולים עלינו להיאבק נגד אלה התוקפים את אמונתנו, יתנו אלה יהודים או לא יהודים, אך לעולם לא את אלה שאינם מעוללים לנו כל רע ושאינם עוסקים במעשים אנטי חברתיים או אנטי נוצרים."³⁹

לכן, למרות היותו לאומני פרו פשיסטי המעריך את מוסוליני, הצהיר גלבס על עצמו כאנטי נאצי וגינה את האנטישמיות מכל וכל, ואף הזהיר מפני הזיקה שבין התיאוריה לפרקסיס: "אני תווד ומדגיש שהאנטישמיות הינה טעות, וטעות מסוכנת ביותר. לעורר רגשות אנטישמיים - פירושו לעודד את העם לטבוח ביהודים." זה היה קול ברור ויוצא דופן בקונצנוס הארגנטינאי הקתולי של שנות ה-30.⁴⁰ הסופר מנואל גלבס הצליח, אם כן, לשבור את ההומוגניות של החזית הקתולית האחידה, שדיברה כמעט בקול אחד כלפי חוץ, ויצא באופן גלוי נגד האנטישמיות. ראוי לציין, שפרנציסקי אפשר את פרסום דבריו של גלבס במאי 1935 בקריטריו וכך, בעקבות הפולמוס הציבורי סביב ספריו של הוגו ואסט, גרם הדיון בסוגיה היהודית לסדקים הראשונים הפומביים שנוצרו בקרב הקתוליות הארגנטינאית בסוגיה זו.

חוסה אסף לעומתו, לא היה מסוגל להבין את ההתפתחות שחלה אצל מנואל גלבס, וכדי לחזור ולהוכיח את אחדות החזית הקתולית הוא הביא ציטטה ממאמרו שפורסם בקריטריו בשנת 1932, מאמר שהעמיד את ממשלת ספרד הרפובליקנית על טעותה, כאשר הזמינה את היהודים לחזור לספרד. אולם, גם במאמר זה הדגיש גלבס את הטעות מתוך הנמקה ש"היהודים, ברובם סוציאליסטים וקומוניסטים", ולכן הוא מסתייג מהם על רקע היותו קתולי ואנטי רפובליקני ולא מתוך דחיית היהודים בתור שכאלה.⁴¹

יוצא, אפוא, שגם אם האנטישמיות הפוליטית המודרנית שירתה לעתים תכופות את האנטישמיות המסורתית, לא כך הדבר לגבי הסופר מנואל גלבס, אשר הפריד בין דעותיו הלאומניות, לבין האנטישמיות ולא התפתה לאחדן תחת קורת גג אחת, כאשר מוסוליני מהווה עבורו דוגמה ביחסו ליהודים. אולם אסף, שעשה שימוש במאמרו של גלבס משנת 1932 לצורך שמירה על חזית קתולית אחידה, סיכם ש"הרומן 'זהב' הנו רומן חשוב כספר קתולי, הבא להשיב זכויותינו ומעמיד את חובותינו על דיוקן". אסף, אשר היה מודע לסדק שנוצר בקונצנוס האנטישמי, הזהיר מפני הטקטיקה היהודית העשויה לשבור את האחדות הקתולית.

דעותיו של גלבס לא באו לידי ביטוי נוסף מעל דפי קריטריו, ואילו אנטישמיים נוסח הוגו ואסט וחוסה אסף שמרו על מקומם הבולט בעתון זה, דבר המעיד על עמדותיו והעדפותיו של פרנציסקי שראה בהוגו ואסט "אישיות מכובדת" וקרוב לוודאי הכריע לטובת המשך הקו האנטישמי.⁴²

העדר מאמרים שהגיבו על זרם המחשבה שבו פתח מנואל גלבס, הוא הראייה הנסיבתית לכך. ואולי, מי ששבר את הקונצנוס, העדיף בעצמו להימנע מלפרסם בקריטריו, מה עוד שהגנה על היהודים נוכח התקפות האנטישמיים אם הם קתולים, די היה בה כדי לכנותם "מתייהדים" ו"אוהבי יהודים" (Filo Semitas, Judaizantes).

- pp. 393-397.
- Bibliografía, "El Kahal-Oro," por Hugo Wast, *Criterio*, 382, 27.6.1935, pp. 203-204. .12
- Ibid. .13
- Mundo Israelita*, 8.6.1935, 15.6.1935, 22.7.1935; *Di Idishe Zeitung*, 1.7.1935, 16.7.1935. .14
- "Los judíos y nosotros," *Criterio*, 389, 15.8.1935, pp. 282-283 .15
- "El Kahal contra Hugo Wast," *Criterio*, 390, 22.8.1935, p. 400 .16
- "Los argentinos pueden hablar de los judíos en Argentina?", *Crisol*, 5.9.1935. "Los Protocolos de los Sabios de Sión tienen aplicación en la Argentina," *El Pueblo*, 6.8.1935; "El poder judío en la Argentina," *Restauración Social*, setiembre, 1935. .17
- Una Carta de Hugo Wast, "El poder judío en la Argentina," *Iglesia de San Roque*, 3.9.1935. .18
- César Tiempo, *La campaña antisemita y el director de la Biblioteca Nacional*, Buenos Aires 1935. .19
- Ibid., pp. 37-38, *Mundo Israelita* 28.9.1935, 5.19.1935, 12.10.1935, 19.10.1935, 26.10.1935. .20
- Timeo, *La campaña*, pp. 41-42, 45. .21
- José A. Assaf, "La cuestión judía en su lugar," *Criterio*, 409, 21.1.1936, pp. 14-17. .22
- Ibid., p. 15. .23
- Ibid., p. 15-16. .24
- Ibid., p. 17. .25
- Lázaro Schalman, *Hugo Wast, Anticristiano. Disparates, contradicciones y paralogismos acumulados por el fantaseador de "El Kahal"*, Rosario 1936. .26
- José E. Assaf, "Un polemista judío," *Criterio*, 427, 7.5.1936, pp. 12-13, 16-17. .27
- Manuel Gálvez, "Comentarios a una carta," *Criterio* 429, 21.5.1936, pp. 60-61 .28
- Manuel Gálvez, "El deber de las clases dirigentes," *Criterio*, 194, 18.11.1931 .29
- Manuel Gálvez, "Antisemitismo," *Criterio*, 239, 29.2.1932. .30
- Manuel Gálvez, "Comentario a una carta," pp. 60-61. .31
- Ibid., p. 60 .32
- Ibid., p. 61 .33
- José E. Assaf, "Ante la ofensiva hebrea," *Criterio*, 430, 28.5.1936, p. 85. .34
- Bibliografía, "Nave, oro, sueños," por Hugo Wast, *Criterio*, 449, 8.10.1936, p. 123-124; *Criterio* 436, 9.7.1936, p. 224; Ibid., 438, 23.7.1936, p. 272, Ibid., 439 30.7.1936, p. 298, Ibid., no. 442, 20.8.1936, Ibid., 458, 10.12.1936, pp. 339-340, Ibid., 457, 3.12.1936, p. 315. .35
- Graciela Ben Dror, "Católicos antisemitas o Iglesia antisemita? El caso de la Iglesia católica argentina durante los años del Holocausto", Judit Bokser Liwerant, Alicia Gojman de Backal (coordinadoras), Encuentro y Alteridad. Vida y cultura judía en América Latina, Fondo de Cultura Económica, México 1999, pp. 661-673. .36
- Julio Meinvielle, *El judío*, Buenos Aires 1936. .37
- גרסיאלה בן דרוור, "שלושה כהני דת אנטישמיים בכנסייה הקתולית: סטייה או נורמה?", צבי מדין ורענן רייך (עורכים), חברה וזהות בארגונינו: ההקשר האירופי, תל אביב 1997. .38
- Hugo Wast. Homenaje, "En el centenario de su natalicio rindieron homenaje a Hugo Wast," *La Razón*, 22.10.1983 .39
- "Hemeroteca. Gustavo Martínez Zuviría", Biblioteca Nacional. .39

העצמית בדבר מקומם של האנטישמיים והשפעתם על דעת הקהל שלה. עד היום נקרא חדר העיון של כתבי העת בספרייה הלאומית של ארגנטינה על שמו של גוסטבו מרטינס סוביריה. המרכיב האנטישמי ביצירה הספרותית לא היה מניע לדה-לגיטימציה של אינטלקטואלים בעלי שם, לא בעבר וגם לא היום. יתר על כן, כאשר בשנת 1992 הועברה הספרייה הלאומית למשכנה החדש, נשמר השם גם בחדר העיון של כתבי העת החדש. אלא, שהפעם יצאה הנציגות היהודית (DAIA), למחות נגד הכבוד שהוענק לו.³⁹ מתברר שגם בשנות ה-90 התברה הארגוניאית טרם ערכה שיודר מערכות כלשהו בקשר לאישים קתולים אנטישמיים.

בסיכום ניתן לקבוע ששנות ה-30 של המאה ה-20 היו שנים שבהם החולשה של הקהילה היהודית התגלתה במלוא חומרתה. למרות שהקהילה היהודית המאורגנת - שהיתה בראשית דרכה וחלשה באותן השנים - פעלה נמרצות נגד האנטישמיות באמצעות העתונות היהודית בשפה הספרדית, לא הועילה פעילות זו. יתר על כן, הפעילות נגד האנטישמיות הפכה לחיבוך דוב. ככל שניסו העתונות והאינטלקטואלים היהודים להתגונן יותר, כך הלכו והתגברו הקולות נגדם. ניסיון ההתגוננות נתפש בעיני הקתולים כחוצפה יהודית. אם בתחילה היו אינטלקטואלים קתולים אחרים מוכנים להסתייג מן האנטישמיות ולהודות בזיופם של "הפרוטוקולים", הרי שהפולמוס מעל דפי העתונות גרם להם להתבצר בעמדותיהם, כשהם מגלים יותר אמפטיה ונאמנות לטופר הקתולי ולמחנה הכנסייתי אליו הם משתייכים, מאשר לאמת, לחסד ולצדק.

במקרה הזה, לא הביא המאבק נגד האנטישמיות לתוצאות המצופות עקב תנאי הזמן והמקום.

- Juan Carlos Moreno, *Genio y figura de Hugo Wast*, Buenos Aires 1969, pp. 5-8; 19-72, 73-90, 104-105; Juan Carlos Moreno, "El judío internacional," *Criterio*, no. 333, 19.7.1934. .1
- Moreno, *Genio y figura*, pp. 140-160, 353-356; Mabel Susana Agresti, "Hugo Wast, antisemita," *Todo es Historia*, 208 (agosto 1984); *El Pueblo*, 29.10.1927; 23.6.1928; 1.7.1928; 19.8.1928. .2
- Leonardo Castellani, "Oro. Novela por Hugo Wast," *Criterio*, 598, 17.8.1939; Leonardo Castellani, *Crítica Literaria*, Buenos Aires 1974, pp. 37-38. .3
- גרסיאלה בן דרוור, הכנסייה הקתולית בארגנטינה ובעיית העם היהודי בתקופת השואה 1945-1933, עבודה לשם קבלת תואר דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, 1993, נספח 9, עמ' 464-467. .4
- Oro, p. 152-153 .5
- Ibid., p. 142. .6
- Ibid., p. 20, 194, 200. .7
- Ibid., p. 37-38 .8
- Ibid., pp. 7, 20-21, 37-38, 23, 105-109, 201-202, 219 .9
- "Libros Próximos a aparecer," *Criterio*, 370, 4.4.1935, p. 316 .10
- Hugo Wast, "Lo que jamás los ojos vieron," *Criterio*, 373, 25.4.1935, .11